

DYSLEXI

aktuellt om läs- och skrivsvårigheter

Årgång 21

Nr 4 - 2016

Innehåll

- s. 4 **Ledare** Christina Hellman och Christer Jacobson
- s. 5 **Aktuellt i föreningen**
- s. 6 **Gör rätt från början** Mats Myrberg
- s. 12 **Svenska Dyslexistiftelsen** Siv Fischbein
- s. 14 **Den åttonde nordiska kongressen om dyslexipedagogik**
Peter af Trampe
- s. 15 **Från arbetsminne till metakognitiv planeringsförmåga** Petri Partanen
- s. 21 **Kallelse till Svenska Dyslexiföreningens årsmöte 2017**
- s. 22 **Många års engagerat arbete i region Väst**
Karin Allenström och Karin Tholén-Järnstedt
- s. 24 **Läsinlärning med FonoMix Munmetoden** Gullan Löwenbrand Jansson
- s. 26 **Dyslexi og arvelighet** Turid Helland
- s. 32 **Kalendarium**

Läsinlärning med FonoMix Munmetoden

Gullan Löwenbrand Jansson, speciallärare, fil. mag. i specialpedagogik

År 1998 fick jag ett stipendium från Svenska Dyslexistiftelsen och reste till USA för att lära mig mer om hur man där hjälper elever i behov av särskilt stöd i sin läsinlärning. Jag kom då i kontakt med ett antal olika läsmodeller och upptäckte till min förvåning att man i USA hjälpte dessa elever genom träning med ljudmetod, det vill säga genom att koppla samman ljud och bokstav. En av dessa metoder var "Lips" (The Lindamood phoneme sequencing program). I Sverige hade vid denna tid helordsmetoder till stor del tagit över i läsundervisningen, trots att vårt skriftspråk har en betydligt större överensstämmelse mellan bokstav och ljud än det engelska språket.

Jag påbörjade år 2000 en D-uppsats (*"Du kan väl bokstäverna i alla fall!" En studie av år 3-elevers medvetenhet om språkljuden och deras koppling till bokstäverna*), där jag undersökte svenska elevers kunskaper om språkljuden och deras bokstäver.

Hösten 2002 under den Nordiska Dyslexikonferensen i Stockholm lyssnade jag på forskaren J. K. Torgesen. Hans jämförande studie, visade goda resultat av fonologisk/fonemisk lästräning, Torgesen et. al.(2001). Detta blev en bekräftelse på att jag var på rätt väg i utvecklandet av en metod med fokus på just munnen och ljuden.

Gullan Löwenbrand Jansson

I den rapport som Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) publicerade 2014 framhålls systematisk och strukturerad grafem-fonemkoppling som den enda läsinlärningsmetod som har positiv effekt för barn med dyslexi: "Om barn med dyslexi får öva kopplingen mellan språkljud (fonem) och bokstäver (grafem) på ett strukturerat sätt, förbättras deras läsförmåga, stavning, läsförståelse, läshastighet och förmåga att uppmärksamma språkets ljudmässiga uppbyggnad (fonologisk medvetenhet)" (SBU 2014, sid 13).

Framlidne professor Ingvar Lundberg betonar i FonoMix Handledning vikten av ”att barnet lär sig förstå hur orden kan analyseras i sina beståndsdelar. Den viktigaste upphängningen för en sådan analys är att ge akt på hur munnen formar språkljuden på olika sätt.” Lundberg intygar där också att ”principerna för metodiken har stark förankring i aktuell forskning om språkutveckling och läsning” (FonoMix Handledning 2006, sid 5-8).

Fonologisk och multisensorisk metod

FonoMix Munmetoden är en fonologisk och multisensorisk läsinlärningsmetod där munnen och språkljuden står i centrum. Metoden har ett strukturerat, systematiskt och varierat arbetssätt. Några av de utmärkande dragen förklaras nedan.

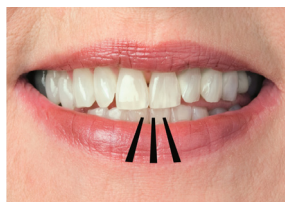
strukturerat, systematiskt och varierat arbetssätt. Några av de utmärkande dragen förklaras nedan.

Munbilder ger visuellt stöd att kunna urskilja och minnas de annars osynliga ljuden. I metoden ingår fjorton konsonantmunnar, vilka visas som foton, där man kan se hur ljudet görs

med tunga, tänder eller läppar. De fyra vokalmunnarna är lite större med tecknade hela ansikten där läpparnas form är det centrala. Skillnaden i utseende och storlek får barn och även äldre elever som aldrig kunnat skilja på vokaler och konsonanter att snabbt förstå och lära skillnaden dem emellan, bl. a. genom vokalmunnarnas ramsa för f-klassen ”Vi är störst vi är bäst för vi hörs mest”. Redan barn i förskolan lär sig sex namn på ljud/munnar och lägger ord och spelar FonoMix munbingo med dessa. I f-klassen är det samma sex munnar men nu också deras bokstäver som tränas.

Namn på ljuden.

Samtliga ljud har namn som anknyter direkt till hur ljudet produceras i munnen/talapparaten t.ex. Tandväsare /s/.

Namnet ges genom berättelse och ett engagerande samtal om hur ljudet pro-

duceras. Eftersom ord ger oss hjälp att tänka och samtala runt olika begrepp, ger dessa namn möjlighet att öka medvetenheten om ljuden och deras egenskaper och få eleven att själv tänka ut hur ljudet ska produceras.

Koppling ljud - bokstav. Att koppla bokstäverna till motsvarande munbilder/ljud är en regelbundet återkommande aktivitet, liksom att också uttala namn och ljud.

Strukturerat artikulatoriskt arbetssätt. FonoMix vokal- och konsonanttavla används där placeringen av ljuden hjälper eleven att producera och minnas de olika ljuden.

Göra ord. Pedagogen uttalar ett ord med tydlig artikulation och visar samtidigt med fingrar mot sin haka antalet ljud i ordet i elevens läsriktning (”tapping”). Eleven ser, hör och analyserar ljudens ordning och gör ordet med munnar och bokstäver.

Förståelse. Övrigt som betonas är förståelse för skillnaden bokstav-ljud, skrivning med ljudanalys och läsning med exakt avkodning.

Två studier

FonoMix och dess material har använts i fonem-grafemtränningen i forskningsprojektet *Strukturerad läsundervisning med fonemisk medvetenhet som grund för barn med läs- och skrivsvårigheter*, som bland lärare mest är känt som RAFT. (Se Wolff: *Effects of a randomised reading intervention study: an application of structural equation modelling*. Dyslexia, Vol 17: 300, 2011).

En jämförande studie i förskoleklasser, där FonoMix är en av metoderna publiceras i början av 2017. Projektets namn är *Phonological awareness training with articulation promotes early reading development* (Fälth, Svensson & Gustavsson, 2013-14).

Min erfarenhet av FonoMix är att metoden leder elever oavsett ålder fram till en säker avkodning. Även stavningen påverkas positivt av den ökade fonemiska medvetenheten. De största vinnarna på metoden är elever i svårigheter med fonologin, koncentrationen eller språket samt Sva-elever.